

matěj hořava

pálenka

host

prózy z banátu

Po banátských vršcích není radno chodit za bouře: blesky tu nejsou k lidem zdaleka tak lhostejné jako v moravských či bavorských vlídných rovinách... Ve škole mi kdysi dvě dcerky hospodské Marje vyprávěly, jak si jejich dědu odnesl Boží posel: když šel za bouře z pole, s vidlemi na rameni. Poprvé jsem tehdy slyšel to uctivé označení: *Boží posl*.

O pár let později si *Boží posl* odnesl právě Marjiny dcerky. Šly po nedělním obědě natrhat první třešně; až do té stráně za křížkem, odkud již lze dole spatřit blyštivou vodu Dunaje stísněného skalami. Od Srbska se náhle přihnala bouře a dívenky (schované pod tím voňavým, zmoklým, rozkošatělým stromem) srazil blesk jednou ranou (rok poté se mi zatočila hlava, když jsem si uvědomil, že trhám a jím třešně právě z *toho* stromu; třešeň přežila se šrámem a polámanou větví).

Na pohřbu plakala celá ves, včetně *faláře*. Koně táhli vůz s dvěma bílými rakvičkami prašnou cestou ke *krchovu* ve stráni; včely bzučely v dopoledních květech a nebe bylo průzračně čisté; chlapi se potili a nevykládali si cestou jako o jiných *funusech*; dívenkám se zvrtyaly kotníky ve vysokých botách na podpatcích; a ženské zpívaly falešně, strašně falešně...

Až nedávno mi Marje vyprávěla, jak své dcerky (Bože, právě ona!) našla: tvářičky prý měly bílé, nepopálené; jen na hrudníčku a pod koleny měly červenou čmouhu; a byly (prý jako ostatní bleskem zasažení nebožtíci) vyzuté

z parádních nedělních botiček, které už na svou cestu nepotřebovaly, ale které jim — Marje a její máma — přesto ještě za dva dny obuly, než je uložily do rakví...

Kráčím hořícími stráněmi. Opojná vůně spálené trávy, spálených květin, opojná vůně popela a dýmu. Rudé jazyky plamenů šlehají vlevo i vpravo; chvějí se na horizontu i za mými zády. Nahoře nad dýmem třepe křídly luňák (nevím, co je to za dravec; ale zde v banátských stráních mají Češi pro dravce jediné jméno: *luňák*; a já jsem to slovo pojal do svého jazyka; vznítilo se ve mně to překrásné slovo: jiskřičku z dávné, zapomenuté Čelakovského básně rozfoukal v plameny zdejší jazyk; vlastně tak starý jako ten Čelakovského)... Nad dýmem třepe křídly luňák a v průvrách mezi hrby kouřem problíkávají jiskřičky dunajské hladiny...

Když jsem poprvé narazil na podpálené stráně, byl jsem zaskočený, ba znechucený; zdálo se mi to barbarské, tvrdé: ten oceán plamenů valící se po hřbetech strání; lidmi úmyslně rozdělaný, ale naprosto neovladatelný... Postupně mě ty zapálené pláně začaly opájet (mám v kapse pravda i placatku pálenky; ale — přestože si občas skutečně loknu — to opojení pramení z ohně suchého, tvrdého, rudého); to barbarství, ta chuť popela (ne vůně, jdete-li zapálenými stráněmi, dým a popel vám vniknou až do úst, je to chuť popela, chuť dýmu, ne už pouhá vůně: ach Bože, kéž bych byl někdy schopen popsat právě tu nepatrnou hranici, kdy se vůně prolomí v chuť), ten žár, to beznadějně zatracení stébel, květin, nebohého hmyzu... Posedla mě ta dětská opilost: jako dítě jsem přece házel do ohně hrsti suché trávy, páčil jsem květy orobinců (když jsme si hráli, že kouříme doutníky),

do popela jsem zahrabával brambory a nejradši jedl ta spálená, dočista zuhelnatělá místa... Zde se posedlost ohněm vrátila; ne nějaká chorobná, žhářská; ale ta dětská, lidská... Bez ohně zde nelze přežít... V zimě jsem den co den rozdělával a udržoval oheň jako největší poklad; naučil jsem se místní praktiky rozdělávání ohně: i ty mi zpočátku přišly barbarské; ale teď: oheň v kamnech rozdělávám buď odraným středem kukuřičného klasu namočeným do nafty, nebo odřezkem z gumové duše... I jiné — pro lidi z měst hrůzné — slavnosti ohně jsem si oblíbil: o čarodějnicích se do jam nahází spousty pneumatik a černý dým se vznáší nad kopci; rozjívěné babky v krojích z devatenáctého století škemrají po dětech polovystříkané spreje a házejí je do plamenů: třesk, třesk, prásk, prásk. *Jozifku, Lojziku, dejte mi ještě jeden špraj*, prosí bezzubými rozesmátými ústy bába, v očích plameny, dětské plameny...

Kráčím podpálenými stráněmi. Točím se kolem dokola (luňák se stále vznáší kdesi ve výši, nad dýmem, třepe křídly, rychle třepe křídly); a náhle na mě padne tíseň; točím se, točím: a plameny jsou všude. Stojím uprostřed podpálených strání a není kudy uniknout. Už se netočím, stojím; chuť popela mi v ústech hořkne; dým už nevoní, ale dusí; neklid se ve mně svíjí jako pálené stéblo... Necítím už i pachut' spálených šatů, masa a vlasů? Necítím už i hrůzu vřící krve? Kašel: to, co jsem před chvílí lačně vdechoval, právě to teď prudce vykašlávám... Je třeba se uklidnit; vytřít na chvíli popelnaté slzy z očí a ještě zkusit najít únikovou cestu... Támhle, ano támhle; támhle na tom hrbu směrem k Dunaji: bílá kamenitá prašná cesta, ta jistě nebude hořet; a — ano, támhle, támhle před tou vlnící se stěnou plamenů vede snad ta bílá stuha i na tento zatím neplanoucí ostrůvek zeleně... Luňák kamsi zmizel; stírám si z čela pot a saze, slaná chuť slz se mísí s chutí popela; vyrážím rychle směrem k bílé cestě, po trávě ještě zelené, i po té černé (křupavé, tenoučké jako vlasy černovlásky); a srdce se ještě nezklidnilo; buší a buší, rozpálené neklidem a nadějí...

Ta děčínská tělocvična, ve které jsem se poprvé vrhl nazad, do neznáma, jakoby na hlavu; ta věčným oblakem magnesiového prachu prostoupená tělocvična už dávno nestojí: shořela, shořela kdysi v osmdesátých letech; nevím proč, snad někdo hodil sirku do jámy s nařezanými pruhy molitanu (do těchto jam šlo padat i na hlavu; do těchto jam se šlo zahrabat a předstírat neexistenci, nepřítomnost, nebytí: nadějně a vysoce hořlavé jámy). Bylo mi pět nebo šest let, za oknem smog podzimního Děčína a brzy padlá tma; duhové kruhy kolem velkých lamp (bylo třeba přivíít oči; duhy se nezjevily tak lehce jako u světél v bazénu); a já jsem se vrhnul do toho — dosud neskočeného — cviku; a ani jsem netušil jak, náhle jsem po zatmění a čmouze světél stál zase na nohou; vrhnul jsem se do neznáma, ještě k tomu pozadu, do slepoty: a stál jsem na nohou; kdosi zatleskal; kdosi spadnul z bradel; bílý prach magnesia se nekonečně vznášel tou dnes už dávno na popel spálenou budovou; mé první salto z místa, salto dozadu; to absurdní přetočení se nad zemí s nečekaným dopadem na nohy...

Když jsem pak z tělocvičny odjel, skákal jsem toto salto každý den mnohokrát: k radosti či údivu obyvatel severočeského sídliště; spolužáci ze školky za mnou chodili a žadonili, abych je to naučil; nosili mi umělohmotné vojáčky, modely pistolí, nože; učitelky ve školce omdlevaly a stěžovaly si den co den mojí mámě... Skákal jsem na trávě, na betonu, na filci či parketách sídlištní tělocvičny, na kobercích cizích

bytů (to už bylo o pár let později, když jsem začal chodit do školy a po škole do bytů svých kamarádů); skákal jsem salta ve staré vile, v níž mě scvrklá, a přece prvorepublikovým šarmem vše převyšující dáma, neodsunutá Němka, učila hrát na klavír (*Mein Gott, mein Gott*, vzdychala strachem); skákal jsem na školních chodbách; v létě na antuce (u stěny, do které jsem jako o život celý den mlátil tenisákem); skákal jsem pozadu do vod bazénů, koupališť, rybníků, lomů...

Pak se vše zlomilo; spadl jsem po hubě na jižní Moravu, do nevládnosti, do jakési tiché a neprodyšné (a hlavně neroztříštitelné) hrůzy; náhle jsem se ve vzduchu točil víc a více, výš a ve větších děsech; ten starý, malinký skok do neznáma byl najednou čímsi dávným, vzdáleným, dětským; dospíval jsem v prachu a řevu tělocvičny na ulici Leninově, na ulici Kounicově, a nevytáhl jsem z krabičky sirku, neškrtl a neponořil ji do jámy naplněné nařezaným molitanem: a tak jsem dospěl... Salto jsem však skákal dál; to dětské, nedospělé, to dávné, z dalek přivezené salto: k úděsu a údivu dívek a žen jsem skákal opilá salta v hospodách, v divadelních klubech (potom i na jevišti jako klaun; miloval jsem divadlo, a na prkna jsem se dostal jen a jen kvůli tomuto prachmizernému saltu); opilejší a opilejší, skákal jsem paradoxně čím dál jistěji a pevněji; den se neobešel bez opití: opití bez salta... Snažil jsem se něčeho dosáhnout: učinil jsem marné nápoly na hudbu, slova, ženy, umění: všichni ale hned prokoukli naprostou bezcennost mých snah; a když už šlo nejvíc do tuhého, když už nebylo čím se předvést, když už nešlo vytáhnout z rukávu nejen žádný falešný trumf, ale zkrátka *vůbec nic*: tehdy jsem se náhle vrhal pozadu do neznáma: skok a údiv; přihlížející dětsky otevřeli ústa dokořán; žádná slova, žádné umění, žádné příběhy: nic nedokázalo to, co tento pitomý, bezcenný, dávný dětský trik; muži mě náhle plácali po ramenu; ženám přece jen aspoň trochu potemněly oči...

Škrtám sirkou v tomto lednovém dni; ve velkém bílém stavení; škrtám sirkou a podpaluju uřezaný kus pneumatiky: nořím jej do tmy kamen mezi třísky, a ty (dá-li Bůh) podpálí vlhké, ještě příliš živé habrové dřevo; škrtám sirkou a chtě nechtě si představuji plamínek padající do tmy mezi molitany... Dnes ráno jsem běžel do školy ještě za tmy (po kolena ve sněhu), ani jsem nezavlažil; a teď, odpoledne, po návratu z únavného učení, je tu zima jako v morně. Škrtám sirkou, hledím do tmy kamen; dřepím: a kotník mě trochu bolí: to jak jsem dopadl: sice dobře, přímo na nohy, bez úkroku dopředu či stranou (říkávali jsme tomu *ustát salto*), ale nohy už přece jen zestárly, odvykly skokům... Salto: dnes: po tak dlouhé době a zde: sázka: sázka s kluky z osmé třídy: naučí-li se konečně vyjmenovaná slova po *b*, skočím já salto z místa; kluci se naučili, do třídy se nahrnuly všechny děti od nejmenších po nejstarší (už není tak těžké nacpat je do jedné třídy; vymíráme tady celkem rychle); nevěřily. Stoupl jsem si před tabuli a skočil: po dlouhé, dlouhé době mé tělo opsalo ve vzduchu kruh, po dlouhé době jsem se vrhnul pozadu do neznáma: dopadl jsem na nohy, bez problémů (kotník rozbolel až později); dětské pusy se otevřely v údivu, nadšeném křiku; nevěřicné štěbetání rozechvělo třídu; osmáci, s kterými jsem se už i popral, náhle zvažněli, zvlídněli; všichni okamžitě chtěli, abych je učil a učil (salto samozřejmě, ne učební látku): kluci, holky, všechno se ke mně hrnulo, tahalo mě za rukávy; pětiletý Karlík ze školky (blondatý a malinký: jako já *tehdy*, jako já v děčínské tělocvičně, jako já *poprvé*) stál vtlačený do rohu třídy, u kamen: oči dokořán, pusou dokořán, nosní dírky dokořán, a jako ve snu náhle dětským ochraptělým hláskem vydechl: *Paninko Márja, salto mortale*.

Dnes jsem potkal v polích strejčka Józu. Nejprve jsem viděl jen postavičku na hnědákoví; ale postupně mě dohnal: dědula o hlavu menší než já, rozkročený na nesedlaném hnědém koni. Za ním šla černočerná klisna a divoké hnědočerné hřibě, klisnička (Józa říká *řebečka*). Strejček Józa si nedal říci: slezl z hnědáka, posadil mě na něj, sám si vlezl na černou klisnu: a jeli jsme k jeho poli; ke srázu, obrovskému skalnatému srázu, kterým celá krajina padá do krasové propasti. Neviditelný potok dole se řítí a řítí; jen chvíli: a vpadne do hnědozelené vody Dunaje... Jeli jsme k jeho poli; *řebečka* — se zvonkem na krku — nabíhala hravě na psíka, a psík rozjívěně štěkal a cvakal jí zuby u kopyt... Bylo horké říjnové odpoledne; měl jsem žízeň (pil jsem před tím u *directora* ohřívanou vinnou kořalku s medem), ale strejček Józa s sebou měl jen slabou pálenku... Srkali jsme ji u jednoho z obrovských krasových závrťů; koně se procházeli volně kolem: tmaví, leskle tmaví, s obrovským, tmou svítícíma očima. Strejček Józa seděl v nazlátlé trávě: na sobě modrou promaštěnou košili, placatou čepici na hlavě; seděl v nazlátlé trávě, pravou rukou (dva prsty mu na ní chyběly; snad úraz z antracitových dolů, snad dílo kořalky a cirkulárky) mi podával láhev s *cuikou* a bezzubými ústy vykládal a vykládal: páté přes deváté: děti utekly *do Čechách*; do támhletoho závrťu (strejček Józa říká *do tyle jámy*) vysází pšenici; bolí ho noha: ne ta na dvakrát přeražená, ta druhá: jak se při chůzi stále zapíral o tu zdravou, nakonec si ji zmrzačil víc

než tu přeraženou; *řebečku* prodá, ale budou mu muset — ti zavšivení Rumuni (strejček Józa říká *Valaší*) — podepsat, že ji nepošlou na jatka... Žvaní a žvaní; kořalka stoupá do hlavy; slunce klesá, brzy, podzimně... Strejček Józa nakonec přiváže hnědáka ke stromu na dně závrtu; klisnu a *řebečku* nechá na volno: ty prý neutečou, budou se pást až do rána... Odcházíme: strejček Józa belhavě, já rychle; jdu opile přes hrby, závrtu, cesty; jdu ke svému bílému stavení... Večer jsem potkal strejčka Józu znovu; *na bufetě*; šel jsem si jen koupit kávu na ráno; nocí se blýskalo, přicházela bouřka. Ptal jsem se ho, neutečou-li mu koně v tom hromobití, nebudou-li se bát. Kdepak. Prý jsou zvyklí; zalezou si na dno závrtu, aby na ně nemohl vítr a déšť...

Bouře lomcuje nocí; déšť, vítr, hromy a blesky: krajina, stavení, nebe, vše se třese, třeská, tříští. Stromům mokne dosud zelené listí; chvějí se deštěm a strachem z úderu blesku. Nemohu spát. Nebojím se burácení hromů: přivykl jsem již zdejšímu bouřím, i těm podzimním, ba i zimním... Nemohu spát. V duchu si představuji to mladičké hříbě: jak pobíhá promoklou trávou závrtu, v třeskotu a záblescích; jak se mu tmavé oči a zmoklá srst lesknou v přívalech blesků; jak čichá měkkými nozdrami oheň a síru nedalekého spáleného stromu; jak pobíhá a všemi smysly třeští vstříc té první bouři svého doposud krátkého života...

Věřil jsem, že ovládám vítr; jako malý kluk ve školce jsem věřil, že ovládám vítr. Hlavně v tom prvním podzimu paměti; v tom podzimu, který už se nepropadl do prázdna, který tu už zůstal; který zde stále je... Děti ve školce; drsné sídliště severočeského města s příznačným názvem *Sever*: a já hýbu větrem, poroučím větru, kterým směrem má fičet: zda přes louku k sopečným vrchům, nebo naopak od sopek směrem k panelákům... Sbíráme listí; jako úkol sbíráme listí v parku; a já doběhnu až k tomu altánku: a tam se to stane: tam to přijde: paměť a vítr... Stojím v altánku severočeského města; opodál se jiná děcka prohánějí po prastarých povalených náhrobcích židovského hřbitova (některé občas zkouší od-drolit z pískovcových balvanů hebrejská písmena: hebrejská písmena za nehty dětských prstů); stojím v altánku, ruce plné do ruda zbarvených javorových listů: vzduch je svěží, i když voní tlením; vzduch je čirý a altánek kouzelný (ač ve skutečnosti zohyzděný močí a zvratky ožralců); ze tmy zapomnění vběhnu náhle do ostrého světla paměti: vnořím se do altánku, který již nemizí, který již zůstává... Jdeme pak všichni k louce, ke kolejí; pobíháme kolem plané jablůňky a jíme malinkatá trpká jablíčka; a já vím, že hýbu větrem; a netuším, že jsem se vnořil do paměti, že nepominu, ani po letech v podzimu banátském; že nepominu, že budu stát v tom altánku, ač už budu v úplně jiné tlející stráni... Co to zase zkusit? Co opět zkusit pohnout větrem; otočit jej: aby začal náhle vát proti proudu Dunaje; aby se řítíl směrem

k srbské hranici; aby rozvířil spadané listí protějščí stráně
a tančil ve vírech mezi kapličkami Křížové cesty... Podzim,
vítr, paměť; altánek, který asi už dávno není; listí, které ze-
tlelo, a přece nikdy nezahyne; mé ruce se zmenšují: dlaně
jsou čím dál tím menší v poměru k rudému javorovému listu;
a vítr poslouchá, vítr mě poslouchá: listí víří mou strání: dáv-
né severočeské listí pohlcené dnešním, banátským větrem...

Švestkový sad padá dolů z hřebene; ze samého hřebene padá dolů strmou strání tento od všech vsí zhruba stejně vzdálený sad švestek či *kulovatek* (nerozeznám je od sebe tak bezpečně jako místní; rozeznám je až podle plodů: jde-li, nebo nejde dužina lehce od pecky). Snad patří k některé z rumunských salaší, kterými jsem procházel (vykulené děti a řvoucí psi; ostražitě ženy a prádlo na šňůrách natažených mezi ovocnými stromy; dobytek a vysoké, na kůl naražené kužely slámy, tak typicky balkánské; muže jsem nikdy na salaších nespapal: snad někde po lesích kácejí habry, kradou dřevo, číhají na divou zvěř; snad někde v barech u Dunaje roztácejí tu hrstku peněz, kterou si kdesi vydělali)... Za chvíli dozrají švestky či *kulovatky*; dole u Dunaje už je vše zralé; tady to trvá déle; ale přesto cítím: už za malou chvíli. Snad ještě dnes. Nevím; nestál jsem nikdy u stromu a nesledoval, kdy přesně je plod zralý... Dozrají švestky a vesnicí zaplanou výhně *kazanů*; hlavně toho velkého; toho Haškojc. *Valaši, Češi, Srbáci*: všichni k němu budou jezdit se sudy kvasu na vozech; a potom budou u *kazanu* popíjet čerstvou pálenku a zpívat a smát se: zlaté zuby budou zářit dýmem prosyceným babíletním podvečerem; radost, čirá radost... To první léto jsem tam pil pálenku s *directorem*; zíral jsem na oheň a velký měděný kotel. „Už jste někdy něco takového viděl, pane učiteli?“ ptal se mladý Věna Haškoj. „Ne.“ Potácel jsem se pak svým velkým bílým domem, svaté obrazy mi pulsovaly před očima; vše se chvílemi ztrácelo v mlze, rovnováha nečekaná

mizela a nečekaně se vracela. Myslel jsem, že jsem otrávený; myslel jsem, že slepnu. Seděl jsem v chladné zářijové noci na schodech do stavení a třásl se strachem... Druhý den mi bylo lépe než kdy předtím. Cítil jsem se jako znovuzrozený... Pálenka ze švestek a *kulovatek*; to je krev tohoto kraje... I teď mám s sebou láhev a občas usrkávám... Na každé z těch salaší jsou sudy, demižony, kanystry nebo láhve s pálenkou... A i tady, tady na hřebenech, nečekaně mezi dvěma habrovými lesy: i tady náhle padá dolů strání sad plný dozrávajících švestek či *kulovatek*... Dozrávají u domů, v obřích závrtch v polích (místní jim říkají prostě a krásně *jámy*), dozrávají u cest, u *krchova*, u kostela... Divoká krev tohoto kraje: opojná i zkázonosná; napájející i jako oheň požírající; rozproudí řeč i zboří svět křivým slovem; napřáhne ruku k přátelskému stisku i ke stisku hrdla ve víru polonevědomé rvačky; vytahuje z hrobů pravěké vzpomínky a do plamenů háže, co se přihodilo včera... Dobro, či zlo, zde nelze rozhodovat: pálenka, ta pohostinná, kterou vám nabídne každý sedlák v poli, když se lopotí za propoceným plavohřivým koněm; pálenka — ta samá, ze stejné láhve — se pak podepíše podlitinami na tváři jeho ženy a dětí (švestkové podlitiny; dozrávající *kulovatky* kolem očí)...

Nečekaný sad dozrává; přichází podvečer; zasníl jsem se v trávě pod švestkami, zasníl jsem se s láhví v ruce; a teď už vím, že nezvládnou dojít na noc ani do jedné ze vsí, mezi nimiž jsem: ani do té na hrbech a vršcích, z které kráčím; ani do té v průrvě kolem krasového potoka, do té, v níž stojí mé bílé stavení. Stmívá se a já bych nikdy netrefil tmou habrových lesů; snad bych zabloudil na některou z rumunských či srbských salaší, kde by mě potrhali rozzuření velcí psi... Je třeba vyndat z batohu těžký pršiplášť, zabalit se do něj a přečkat noc zde. Vyjdou hvězdy; padne horský zářijový chlad: budu sedět, snad občas upadnu do lehkého spánku; budu snít; a budu pít pálenku...